

วิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติ
คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์
อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี *

Analysis on Cognitions of Authorities and Functions under
the Sangha Act BE 2505 (AD1962) among Abbots in the
Sangha Precinct of Bang Yai District, Nonthaburi Province

พระครูวินัยธร ภาณุมาศ ภาณุปาโณ, พระถนิต วฑฒโน และ พระปลัดสมชาย ปโยโค

Phrakhru Vinaidhon Bhanumas Bhanupano, Phra Thanad Vaddhano and

Ven.Phrapalad Somchai Payogo

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, E-mail: somchai.dam@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ของเจ้าอาวาสในอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการจัดเก็บข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล และนำเสนอในลักษณะพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี พบว่า

* ได้รับบทความ: 3 เมษายน 2563; แก้ไขบทความ: 12 มิถุนายน 2563; ตอปรับตีพิมพ์: 19 มิถุนายน 2563

ด้านการปกครอง ควรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย มีกิจกรรมตามวาระโอกาส ด้านศาสนศึกษา เน้นการสอนการเทศน์ และสอนควบคู่กันไปกับนักธรรมบาลี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การเน้นกิจกรรมต่าง ๆ และการมอบทุนแก่นักเรียนที่เรียนดี ด้านการเผยแผ่ เน้นการแบ่งหน้าที่ในการทำงานทั่วไป เรื่องทำวัตรสวดมนต์ และต้องทำร่วมกัน เน้นหลักเมตตาเป็นหลัก และการเผยแผ่จะไม่เคร่งมากสอนแบบเป็นกันเอง ด้านการสาธารณูปการ เน้นการก่อสร้าง และการดูแลสิ่งต่างๆ ภายในวัด ปฏิสังขรณ์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ การบริหารจัดการในการบำรุงและอุปถัมภ์ในการจัดบริหารสถานที่ ที่พึงพึงอาศัย จากศรัทธาที่รับบริจาค การบริหารจะเน้นตามหน้าที่ สำหรับปัญหาการจากการที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ในส่วนนี้ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหา และเลือกใช้แนวทางที่จะแก้ปัญหาให้เหมาะสม ปัญหาเรื่องกฎระเบียบ ผลประโยชน์ที่ดิน และปัญหาเรื่องขั้นตอนการดำเนินเอกสารที่ไม่สะดวก ควรตีความและมองประเด็นว่าส่วนไหนสมควรแก้ไข และ ปัญหาการบริหารพระสงฆ์ภายในวัด การดูแลบำรุงวัด เน้นข้อกฎหมายโดยควรต้องมีการเน้นข้อกฎหมายแก่คณะสงฆ์สำหรับพระภายในวัด

คำสำคัญ: ความรู้ความเข้าใจ; พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505; เจ้าอาวาส

Abstract

The objectives of this research were 1) to investigate the concepts and theories of the roles and functions; 2) to investigate the cognitions of the abbots' roles, authorities and functions and 3) to analyze the cognitions of their venerables' authorities and functions imposed on the Abbots under the Sangha Act BE 2505 (AD1962) in the Sangha Precinct of Bang Yai District, Nonthaburi Province. The data collections of this qualitative research were through documentary exploration and in-depth interview conducted with key informants and descriptive presentation.

The results revealed: The conclusions of the analytical model on the cognition of the abbots' roles, authorities and functions under the Sangha Act BE 2505 (AD1962) within the Sangha Precinct of Bang Yai District, Nonthaburi

Province were regarding. The administration, the abbots should abide in the Vinaya and organize religious activities by the Buddhist occasions. The religious studies, their venerables should emphasize homilies paired with instructions as the Dhamma Pali personnel. The educational supports, their venerables should emphasize variety of activities and confer scholarship for the academic excellent students. The Buddhism evangelism, their venerables should disseminate functions about the general works on participatory Buddhist praying, emphasize on the principle of generosity and evangelization while not being so strict in instructions but with cordiality. The public utilizations, their venerables should and caring for monastic materials within the temples and their restorations. And the public supports, their venerables should administrate maintenance and patronage in managing the monasteries as the shelters financed with devout alms and their venerables should functionally administrate them. The problems on the absence of supports from the government agencies were required cognition to the problems and selecting the appropriate approach to address the problems. The problems of rules and regulations, land benefits and the red-tape of submitting documents should be interpreted and perceived which issue should be addressed. Finally, laws should be adopted to address the problems of administrating monks and their maintenance within the temples.

Keywords: Cognitions of Authorities and Functions; The Sangha Act BE 2505; Abbots

1. บทนำ

พระพุทธศาสนากำเนิดขึ้นมายาวนานกว่า 2,500 ปี ตั้งแต่ครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน มีรูปแบบในการปกครองที่แตกต่างกันเนื่องจากเมื่อครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ ทรงปกครองสงฆ์โดยใช้หลักธรรมมาธิปไตย ทรงแสดงธรรม บัญญัติพระวินัย ทรงบริหารการคณะสงฆ์

และการพระศาสนา และทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ของภิกษุโดยที่พระพุทธองค์ทรงเป็นธรรมราชา มีพระสารีบุตรเป็นพระธรรมเสนาบดี เป็นผู้สนองงาน พร้อมด้วยพระมหาโมคคัลลานะและพระเถระทั้งหลาย ทรงมอบหมายให้สงฆ์ประชุมกันเป็นการร่วมกันทำสังฆกรรม ด้วยพระประสงค์ว่า “สุขา สังข์สสะ สามัคคี แปลว่า ความสามัคคีของสงฆ์จะนำความสุขมาให้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้นผู้เข้าร่วมประชุมพึงเป็นสมานสังวาสกัน เป็นไปตามหลักแห่งธรรมวินัย

การบริหารคณะสงฆ์ที่ดีนั้นต้องเท่าทันสถานการณ์ต่าง ๆ และรวดเร็วและแม่นยำ การจะแก้ไขปัญหาใด ๆ ต้องแก้ในขณะนั้น ติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง อุปมาเปรียบเหมือนตีเหล็กต้องตีตอนเหล็กร้อน การปกครองเมื่อมีเรื่องเดือดร้อนต้องได้รับการแก้ไขทันที นั่นหมายถึงการที่จะแก้ไขทันเหตุการณ์ได้ดีต้องทำขณะนั้น อย่าชะลอจนเรื่องเงิบหายไปโดยไม่สนใจ หรือนิ่งเฉยจะทำให้เสียระบบการทำงานเสียระบบการปกครอง การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเผยแผ่ให้ง่ายมากขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังธรรมเทศนา และการแสดงธรรมด้วยภาษาท้องถิ่นตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา (พระมหาญาณพล ญาณปญโญ, 2562) การปฏิบัติตามกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีส่วนร่วมสำคัญดังกล่าวว่า “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมใช้ประโยชน์ และร่วมดูแลรักษา” (พระนฤพันธ์ ญาณิสฺสโร, 2562) แนะนำ อบรมประชาชนให้ละเว้นการเล่นการพนัน มีการรณรงค์ จัดกิจกรรมไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข การพนันและสิ่งเสพติดของมีนเมา ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมประเพณี และกิจกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น (ฤดีแสงเดือนฉาย และ เรียงดาว ทวะชาลี, 2562)

คณะสงฆ์ต้องมีความพร้อมในส่วนของการบริหารและการจัดการต้องก้าวหน้าไปมากทันโลกทันเหตุการณ์ คณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ เพราะกิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน โดยไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย จะเห็นว่ากฎหมายคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบัน ได้ทำให้การบริหารคณะสงฆ์บางอย่างล่าช้าเพราะยึดติดขั้นตอนตามระบบราชการมากเกินไป ฉะนั้นคณะสงฆ์ควรมีระบบการบริหารและการปกครองของตนเองที่ผสมผสานส่วนดีของระบบราชการ

และเอกชนเข้ากับหลักพระธรรมวินัยให้ทันกับเหตุการณ์และพัฒนาไปตามยุคสมัย การทำงานเป็นทีม มีการช่วยเหลือผู้อื่น และ มีความเชื่อถือไว้วางใจได้ (พระมหาวีศิต ธีรวิโส, 2562)

การบริหารคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ต้องมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมี กฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการบริหารคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ จึงมีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ คณะสงฆ์นอกจากจะเป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์กลางของความเคารพนับถือและความร่วมมือของคนในชุมชน โดยพระภิกษุที่ได้รับมอบหมายให้เป็นเจ้าอาวาส โดยเฉพาะเจ้าคณะผู้ปกครองยังมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองและดูแลรักษาศาสนสมบัติภายในวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการอนุเคราะห์ชาวบ้านให้มีศีล สมาธิ และปัญญา เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญาเข้าใจในคุณค่าแท้ของชีวิตและสังคม (พระสาโรจน์ กิตติสมปนโน, 2562) ฉะนั้น เจ้าอาวาสจึงเป็นบุคคลสำคัญและเป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจประชาชนสามารถที่จะนำหลักธรรม ในพระพุทธานุศาสนามาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาจิตใจของบุคคลในชุมชนได้มากกว่าภิกษุอื่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541) เมื่อมองจากปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งขององค์กรสงฆ์โดยรวม ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในด้านการบริหารจัดการที่ยังไม่ได้ปรับระบบการบริหารให้สอดคล้องกับยุคสมัย (พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2539)

จังหวัดนันทบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการแบ่งเขตการปกครองเป็น 6 อำเภอ เฉพาะเขตอำเภอบางใหญ่แบ่งออกเป็น 7 ตำบล สำหรับวัดในเขตการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดนันทบุรี มีวัดที่เป็นมหานิกายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 จำนวน 182 วัด เป็นวัดพระอารามหลวง 3 วัด วัดราษฎร์ 179 วัด มีเจ้าอาวาส มีจำนวน 182 วัด (กรมการปกครอง, 2561)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนันทบุรี ให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด อีกทั้งในปัจจุบันงานกิจการคณะสงฆ์มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้เจ้าอาวาสจำต้องเร่งปรับตัวเพื่อทำงานเชิงรุก เพื่อให้เกิดการกระตุ้นงานคณะสงฆ์

ให้มีประสิทธิภาพกว่าเดิม ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความเข้าใจบทบาทของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระผู้ปกครอง ปัญหาและอุปสรรค เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และระเบียบ ข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคมอย่างไร นำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการปกครองที่ครองใจผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนแนวทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนากิจการคณะสงฆ์จังหวัดอื่น ๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร และข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) โดยกำหนดการวิจัยเพื่อให้ได้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และการมีส่วนร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยฐานคิดกระบวนการแบบสร้างสรรค์นิยม โดยกำหนดวิธีดำเนินการตามเป้าหมายดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย ประกอบด้วย เจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

1. พระครูสุทธิธรรมรัตน์	เจ้าคณะตำบลเสาชงหิน เจ้าอาวาสวัดสะแก
2. พระครูรัตนาสุนาภิรักษ์	เจ้าอาวาสวัดพระนอน
3. พระครูกิตติวิริยาภรณ์	เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ประคองธรรม
4. พระมหาทองพูน ธรรมเมธี	เจ้าอาวาสวัดพิบูลเงิน
5. พระครูปลัดคุณวัฒน์	เจ้าอาวาสวัดปรางค์หลวง
6. พระครูสถิตย์สีลวงค์	เจ้าอาวาสวัดพระเงิน
7. พระปลัดณัฐวุฒิ อานนุโท	เจ้าอาวาสบ้านเลนเจริญ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ในการเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ และนำไปสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ใช่เป้าหมาย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของ ข้อคำถาม ระยะเวลาที่สัมภาษณ์ แล้วปรับปรุงให้เหมาะสม ถูกต้อง และมีความสอดคล้องกัน โดยสร้างบทบาท อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 โดยใช้ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ประกอบด้วย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสร้างคำถามเกี่ยวกับ “วิเคราะห์ ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ของเจ้าอาวาสในเขต ปกครองคณะสงฆ์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี” โดยใช้แนวคำถาม (Guideline) ไปใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้วิธีการตรวจสอบคุณภาพโดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ควบคุม วิทยานิพนธ์ พิจารณาความเห็น หลังจากนั้นจึงทำการปรับแก้และนำเสนออาจารย์ผู้ควบคุม วิทยานิพนธ์อีกครั้งก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง โดยใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการจัดเก็บข้อมูลนี้แบ่งออกเป็น 2 แบบ ประกอบด้วย

3.1 การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร โดยทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร บทความ หรือการวิจัย เชิงเอกสาร (Documentary research) เช่น หลักธรรมที่ใช้ในการ ปกครอง การบริหารจัดการ และแนวคิดการจัดการสมัยใหม่ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการ บริหารจัดการ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และฉบับปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ประมวล กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่เจ้าอาวาส มติมหาเถรสมาคม และแนวคิดการบริหาร จัดการสมัยใหม่ โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม หรือจากพื้นที่ที่ ทำการศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นข้อมูลหลักในการวิจัยเป็นข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง โดยการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์ครั้งนี้ผู้วิจัยต้องเข้าร่วมด้วย โดยทำการ บันทึกข้อมูลการสนทนา บันทึกเสียง จัดบันทึก ให้ได้ข้อมูลของการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาประกอบบริบท

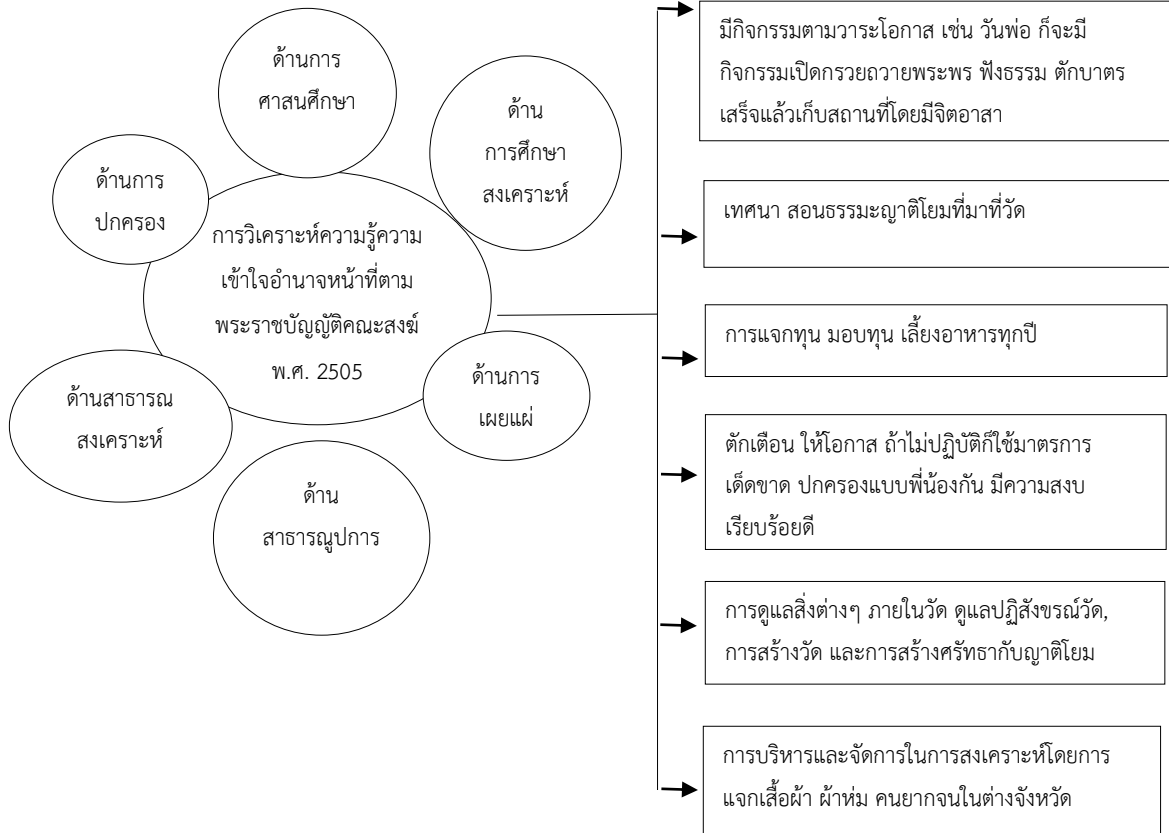
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเกี่ยวกับ “วิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาใช้โดยดำเนินการตามแนวทาง โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร (Documentary Data) นำมาจัดเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นวัตถุประสงค์ในการวิจัย โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ทำการจัดข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกและถอดข้อความจากเสียงบันทึก และการจดบันทึก แล้วนำข้อมูลของแต่ละคนมาเปรียบเทียบ แล้วทำการจัดข้อมูลใหม่เพื่อให้สามารถเข้าใจง่ายและมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ประมวลผล สังเคราะห์ และสรุปตามประเด็นของวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ ข้อมูลไปตลอดเวลาของการวิจัย ตั้งแต่เริ่มต้นสัมภาษณ์จนถึงสิ้นสุดการสัมภาษณ์ โดยนำข้อมูลและ ข้อสังเกตต่างๆ มาสะท้อนร่วมกันระหว่างผู้วิจัย และทีมวิจัย ว่ากระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลมี จุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร ข้อมูลที่ได้มาสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้หรือไม่ กระบวนการ ได้มาของข้อมูล เกิดการเรียนรู้ มีข้อค้นพบอะไรบ้าง แล้วนำข้อมูลมาตีความ ข้อมูลอะไรที่ยังไม่ ครบถ้วน สามารถนำมาเก็บเพิ่มเติมได้

4. สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลเกี่ยวกับรูปแบบวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ผลวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี สามารถแสดงได้ ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การสรุปการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

โดยผลสรุปแต่ละด้าน ได้ข้อค้นพบอันประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง การปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือที่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย หรือเถรสมาคม ให้โอกาสการกระทำผิดกับ ไม่ได้ลงโทษเด็ดขาดเลยที่เดียวต้องประกอบไปด้วยเมตตา และ การมีกิจกรรมตามวาระโอกาส 2) ด้านศาสนศึกษา เน้นการสอนการเทศน์ สอนธรรมะญาติโยมที่มาวัด เป็นหน้าที่ปฏิบัติศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การเน้นกิจกรรมต่างๆ อาทิ เช่น การแจกทุน มอบทุน เลี้ยงอาหารทุกปีการปลูกสร้างในที่ดินของวัดสร้างในที่ดิน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนใช้ให้ใช้สถานที่ในที่ดินของวัด 4) ด้านการเผยแผ่ เน้นการแบ่งหน้าที่ในการทำงานทั่วไป เรื่องทำวัดสวดมนต์ และต้องทำร่วมกัน เน้นหลักเมตตาธรรมเป็นหลักและก็มีที่ยึดหยุ่นบ้าง เพื่อไม่ให้เกิดอาการตึงเครียด ช่วงเข้าพรรษา

มีเทศน์แสดง 5) ด้านการสาธารณูปการ เน้นบริหารจัดการคณะสงฆ์พระผู้ใหญ่เป็นหลัก การจัดการของแต่ละวัดใช้แบบอัติตาทิปไตยเป็นส่วนใหญ่ เน้นความสามัคคี และการดูแลสิ่งต่าง ๆ ภายในวัด และ 6) ด้านการ สาธารณสงเคราะห์ การบริหารจัดการในการบำรุง และอุปถัมภ์ในการจัดบริหารสถานที่ ที่พึ่งพิงอาศัย จากศรัทธาที่รับบริจาคสงเคราะห์โดยการแจกเสื้อผ้า ผ้าห่ม คนยากจนในต่างจังหวัด และการไปเยี่ยมผู้ป่วย ให้กำลังใจ ให้ความอนุเคราะห์ต่อหน่วยราชการในพื้นที่

การจัดการบริหารภายในจริง ๆ ค่าใช้จ่ายมีมาก เพราะว่าเป็นเงินเดือนจากเงินที่ได้มานี้ ก็ไม่ได้เงินได้มาจากรัฐ หรือว่าเงินได้มาจากศรัทธา และต้องทำตามเพื่อรักษาศรัทธาญาติโยม อาจจะสร้างศาลานำปัจจัยมาถวายเจ้าอาวาสไว้ดูแล แล้วก็ใช้จ่ายใช้สอยให้เหมาะสม หากทางวัด นำปัจจัยมาบริหารผิดประเภท ก็ทำให้ญาติโยมในไม่เชื่อถือ ทางเรามีการจัดการบริหาร เพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (พระครูสิทธิธรรมรัตน์, 2562) ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้น ประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (พระครูรัตนาสุตตารักษ์, 2562)

2. การวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ผลการสรุปเกี่ยวกับปัญหานั้นได้ข้อสรุปของปัญหาจากการสัมภาษณ์ และเอกสาร โดยมีรายละเอียด ประกอบด้วย 1) ค่าใช้จ่ายภายในวัด 2) ปัญหาของเถรสมาคม 3) โครงสร้างของการปกครอง ระบบ ระเบียบของภายในวัด 4) การควบคุมพระสงฆ์ที่มีต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง และพระเถรผู้ใหญ่ที่ชราภาพ 5) ปัญหาทางวัดที่ไม่มีการสนับสนุนจากหน่วยงาน 6) ปัญหาอื่น ๆ ภายในวัด 7) ปัญหาการดูแลพระสงฆ์ภายในวัด และการดูแลวัดที่เชื่อมโยงกับสภาพสังคม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

การวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	
ปัญหาที่เกิดขึ้น	แนวทางแก้ไขปัญหา
ปัญหามี 2 ประเด็น คือ ส่วนที่ 1 การขาดความการใช้กฎของเถรสมาคมของพระผู้ใหญ่ ส่วนที่ 2 ความประพฤติและการศึกษาของพระและเถรทั่วไปๆ ที่ต้องปรับปรุง	การบริหารในแง่ของพระธรรมวินัยโดยใช้กับบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ซึ่งไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้ามาอยู่ในวัด สั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ซึ่งไม่ได้อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด สั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้น
โครงสร้างของการปกครอง ระบบระเบียบของภายในวัดไม่แข็งแรงเหมือนสมัยก่อน	การจัดการคณะสงฆ์อำเภอบางใหญ่ใช้การปกครองด้วยการ ขอความร่วมมือกันครับ ขอความคิดเห็นกัน ตามมติที่เราประชุมกัน
ปัญหาการควบคุมดูแลพระส่วนน้อยที่ค่อนข้างดี มีปัญหาในบางอย่างครั้ง	ควรเน้นการบริหารจัดการโดยมีแนวทางในทางปฏิบัติภารกิจเกี่ยวกับอบรบประชาชน พระสงฆ์ภายในวัดเป็นที่ตั้ง โดยเน้นการทำกิจกรรมร่วมกันในการจัดการอบรบ
ทางวัดไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ทำให้เกิดปัญหาเรื่องอำนาจ ความรุนแรง และความไม่เข้าใจกัน	ควรทำความเข้าใจว่าปัญหาส่วนนี้มีส่วนประกอบหลายๆ อย่าง คำว่าเจ้าพนักงานมีสิทธิ์เพิ่มเติม ความเป็นเจ้าพนักงานมีอยู่ในพื้นฐานว่ามี หรือไม่ ควรจะเป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับ
ปัญหาทางคณะสงฆ์ และอื่นๆ เช่น ปัญหาเรื่องกฎระเบียบ, ผลประโยชน์ที่ดิน และปัญหาเรื่องขั้นตอนการดำเนินเอกสารที่ไม่สะดวก	ปัญหานี้ต้องมองว่าสมควรอันไหนที่จะแก้ไขควรแก้ไข เช่น การจับเงินจับทอง สมัยพุทธกาลมีเงินฝักหรือไม่ กรณีจับเงินไปทำประโยชน์พระธรรมวินัยไม่ได้กำหนด พระธรรมวินัยก็ไม่บัญญัติให้วัดมีเงินฝัก ให้มีมูลนิธิคอยช่วยในการสนับสนุนด้วย

การวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	
ปัญหาที่เกิดขึ้น	แนวทางแก้ไขปัญหา
ปัญหาการบริหารพระสงฆ์ภายในวัดที่มาจากต่างครอบครัวในการดูแลและปกครอง อื่นๆ คือดูแลวัดวาอารามต่างๆ ในการทำนุบำรุงบูรณปฏิสังขรณ์ และปัญหาของวัดที่เก็บเงินได้ไม่เกิน 3,000 บาทในแต่ละวัด	ในการเน้นกฎหมายบ้านเมืองก็ต้องให้กฎหมายแก่คณะสงฆ์ เพราะฉะนั้นก็จะเอากฎหมายอะไรมาเพิ่มเติม ก็ต้องผ่านคณะสงฆ์มหาเถรเสด็จก่อน คือ ให้เกียรติ ให้โอกาสให้คณะสงฆ์ดูแลคณะสงฆ์ คณะสงฆ์จึงต้องมีกฎหมายของคณะสงฆ์

3. แนวทางการแก้ไขปัญหา ในการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อําเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ผลการสรุปเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยได้ข้อค้นพบจากปัญหาจากการสัมภาษณ์ และแนวทางการแก้ไขปัญหาจากสัมภาษณ์ เมื่อมาสังเคราะห์แล้วได้รายละเอียดโดยสรุป ประกอบด้วย 1) ปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายภายในวัด 2) ปัญหาของกฎเถรสมาคม ความประพฤติ และการศึกษาของพระเถร 3) ปัญหาเรื่องโครงสร้างภายในวัด 4) ปัญหาการควบคุมดูแลพระสงฆ์ 5) ปัญหาการจากการที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน 6) ปัญหาเรื่องกฎระเบียบ ผลประโยชน์ที่ดิน และปัญหาเรื่องขั้นตอนการดำเนินเอกสารที่ไม่สะดวก และ 7) ปัญหาการบริหารพระสงฆ์ภายในวัด การดูแลบำรุงวัด ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แนวทางการแก้ไขปัญหา ในการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตาม
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

แนวทางการแก้ไขปัญหา ในการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	
ประเด็นปัญหา	แนวทางการแก้ไขปัญหา
ปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายภายในวัด	แก้ปัญหาในการบริหารเพื่อรักษาศรัทธาญาติโยม การสร้างศาลา การบำรุงรักษาวัด
ปัญหาของกฎเถรสมาคม ความประพฤติ และการศึกษาของพระเถร	การใช้หลักพระธรรมวินัยมาปรับใช้ให้เหมาะสมและเข้ากับสถานการณ์
ปัญหาเรื่องโครงสร้างภายในวัด	การมองปัญหาในภาพรวม และขอความร่วมมือกัน เพื่อให้มีความเห็นตรงกัน
ปัญหาการควบคุมดูแลพระสงฆ์	การมีการอบรม เน้นการทำกิจกรรม ให้ความรู้และเชื่อมความสัมพันธ์
ปัญหาการจากการทำงานที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน	การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหา และเลือกใช้แนวทางที่จะแก้ปัญหาให้เหมาะสมอย่างระมัดระวัง
ปัญหาเรื่องกฎระเบียบ, ผลประโยชน์ที่ดิน และปัญหาเรื่องขั้นตอนการดำเนินเอกสารที่ไม่สะดวก	ประเด็นนี้ต้องมองว่าปัญหานี้ส่วนไหนสมควรแก้ไข และไม่สมควรแก้ไข โดยพิจารณาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น
ปัญหาการบริหารพระสงฆ์ภายในวัด การดูแลบำรุงวัด	กฎหมายบางครั้งควรต้องมีการเน้นข้อกฎหมายแก่คณะสงฆ์สำหรับพระภายในวัด และเน้นกฎหมายทั่วไปสำหรับใช้ในการบำรุงวัด

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้ข้อสรุปในประเด็นที่สำคัญ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. โดยผลสรุปแต่ละด้าน ได้ข้อค้นพบอันประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง การปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือที่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย หรือเถรสมาคม ให้โอกาสการกระทำผิดกับ ไม่ได้ลงโทษเด็ดขาดเลยทีเดียว ต้องประกอบไปด้วยเมตตา และการมีกิจกรรมตามวาระโอกาส 2) ด้านศาสนศึกษา เน้นการสอนการเทศน์ สอนธรรมะญาติโยมที่มาวัด เป็นหน้าที่ปฏิบัติศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การเน้นกิจกรรมต่างๆ อาทิ เช่น การแจกทุน มอบทุน เลี้ยงอาหารทุกปีการปลูกสร้างในที่ดินของวัดสร้างในที่ดินศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนใช้ให้ใช้สถานที่ในที่ดินของวัด 4) ด้านการเผยแพร่ เน้นการแบ่งหน้าที่ในการทำงานทั่วไป เรื่องทำวัดสวดมนต์ และต้องทำร่วมกัน, เน้นหลักเมตตาเป็นหลัก ในหลังเมตตาธรรมเป็นหลักและก็มีกรยึดหยุ่นบ้าง เพื่อไม่ให้เกิดอาการตึงเครียด ช่วงเข้าพรรษา มีเทศน์แสดง 5) ด้านการสาธารณูปการ เน้นบริหารจัดการคณะสงฆ์ผู้ใหญ่เป็นหลัก, การจัดการของแต่ละวัดใช้แบบอัตตาธิปไตยเป็นส่วนใหญ่ เน้นความสามัคคี และการดูแลสิ่งต่าง ๆ ภายในวัด และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การบริหารจัดการในการบำรุง และอุปถัมภ์ในการจัดบริหารสถานที่ที่พึ่งพิงอาศัย จากศรัทธาที่รับบริจาคสงเคราะห์โดยการแจกเสื้อผ้า ผ้าห่ม คนยากจนในต่างจังหวัด และการไปเยี่ยมผู้ป่วย ให้กำลังใจ ให้ความอนุเคราะห์ต่อหน่วยราชการในพื้นที่ ดังนั้น พระสังฆาธิการควรมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการในองค์กร ควรมีการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความเข้าใจวิธีการเผยแพร่ธรรมะ ควรมีผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาช่วยดูแลประสานงานในถาวรวัตถุภายในวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (พระครูสิทธิธรรมรัตน์, 2562)

2. ผลการสรุปเกี่ยวกับปัญหานั้นได้ข้อสรุปของปัญหาจากการสัมภาษณ์ และเอกสารโดยมีรายละเอียด ประกอบด้วย 1) ค่าใช้จ่ายภายในวัด 2) ปัญหาของเถรสมาคม 3) โครงสร้างของการปกครอง ระบบ ระเบียบของภายในวัด 4) การควบคุมพระสงฆ์ที่มีต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงและพระเถรผู้ใหญ่ที่ชราภาพ 5) ปัญหาทางวัดที่ไม่มีการสนับสนุนจากหน่วยงาน 6) ปัญหาอื่น ๆ ภายในวัด 7) ปัญหาการดูแลพระสงฆ์ภายในวัด และการดูแลวัดที่เชื่อมโยงกับสภาพสังคม ดังนั้น การออกกฎระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยอยู่ภายในวัดพร้อมกับบทลงโทษเมื่อทำผิดอย่าง

ชัดเจน ควรจะดูแลพระภิกษุสามเณรในปกครองอย่างเป็นธรรม ควรให้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน บ่อยๆ ที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ กิจกรรมคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่ คล่องตัวแบบภาคเอกชน โดยไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย จะเห็นว่ากฎหมายคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบัน ได้ทำให้การบริหารคณะสงฆ์บางอย่างล่าช้าเพราะยึดติดขั้นตอนตามระบบราชการมากเกินไป ฉะนั้นคณะสงฆ์ควรมีระบบการบริหารและการปกครองของตนเองที่ผสมผสานส่วนดีของระบบ ราชการและเอกชนเข้ากับหลักพระธรรมวินัยให้ทันกับเหตุการณ์และพัฒนาไปตามยุคสมัย การ ทำงานเป็นทีม มีการช่วยเหลือผู้อื่น และ มีความเชื่อถือไว้วางใจได้ (พระมหาวิศิต ธีรวิโส, 2562) สามารถเป็นศูนย์กลางของความเคารพนับถือ และสร้างความร่วมมือของคนในชุมชน ตลอดจน สามารถสร้างความเข้มแข็งในชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรมีการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2504 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ให้ดีและมีประสิทธิภาพ

1.2 ควรมีการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2504 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์นั้นกว้างไกล

1.3 ควรมีการให้ความรู้กับพระสังฆาธิการ หรือเจ้าอาวาสเกี่ยวกับการวิเคราะห์ ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2504 ของเจ้าอาวาสในเขต ปกครองคณะสงฆ์เพื่อเสริมความรู้ให้มีความรู้มากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำหลักในการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2504 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ไปใช้ต่อให้มากยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2504 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ให้เห็นภาพชัดเจนในสภาพของ พระสงฆ์ใน ปัจจุบันให้มากยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการขยายความเนื้อหาในเชิงลึกเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจ อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ ให้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). *คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมการปกครอง. (2561). *ข้อมูลวัดและสำนักสงฆ์จังหวัดนนทบุรี*. สืบค้นเมื่อ 17 เมษายน 2561, จาก [http:// www. dopa. go. th](http://www.dopa.go.th).
- พระครูรัตนาสุตตารักษ์. (2562). เจ้าอาวาสวัดพระนอน. *สัมภาษณ์*, 20 ตุลาคม 2562.
- พระครูสถิตสีลวงศ์. (2562). เจ้าอาวาสวัดพระเงิน. *สัมภาษณ์*, 18 ตุลาคม 2562.
- พระครูสุทธิธรรมรัตน์. (2562). เจ้าคณะตำบลเสาชิงหิน เจ้าอาวาสวัดสะแก. *สัมภาษณ์*, 22 ตุลาคม 2562.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2539). *พระพุทธศาสนายุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระนฤพันธ์ ญาณิสฺสโร, (2562). วิถีครูบา: แนวคิดและกลไกการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วม. *วารสารศิลปการจัดการ*, 3(3), 204-222.
- พระมหาญาณพล ญาณปญฺโญ. (2562). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(5), 1306-1317.
- พระมหาวิศิต ธีรวีโส. (2562). การพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุรินทร์. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 4(1), 169-180.
- พระสาโรจน์ กิตติสมฺปนฺโน. (2562). วิเคราะห์วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธ โรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ ตำบลเชิงใน อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 4(2), 57-68.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ฤดี แสงเดือนฉาย และ เรียงดาว ทเวชาลี. (2562). แนวทางพัฒนาการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านชาวพุทธต้นแบบอย่างยั่งยืน. *วารสารศิลปการจัดการ*, 3(2), 91-104.